

Sydafrika. Sandheds- og Forsoningskommissionen har nået målet. Men troværdigheden smuldrer og politisk tovtrækkeri har undergravet den endelige rapport om Sydafrika under apartheid.

Sandhed uden forsoning

MED tre års arbejde og en over 3.000 sider lang rapport afsluttede den sydafrikanske Sandheds- og Forsoningskommission torsdag sit forsøg på at blottlægge de overgreb på menneskerettighederne, der blev begået under apartheidstyret.

Rapporten viser, at det tidligere hvide styre ikke er ene om at have gjort sig skyldig i grove overtrædelser af menneskerettighederne. Også præsident Nelson Mandela eget parti, frihedskæmperne fra ANC, der nu sidder i regeringen, brugte tortur og myrderier mod uskyldige civile. Derudover konkluderer rapporten, at Sydafrikas tidligere præsident P.W. Botha kan holdes ansvarlig for drab på civile, at apartheidstyret var en forbrudelse mod menneskeheden, og at Winnie Madikizela-Mandela er ansvarlig for grove krænkelse af menneskerettighederne.

At rapporten taler sandt hersker der ikke tvivl om, men kommissionens troværdighed betegnes af en række uafhængige eksperter som meget lav. De siger, at den har medvirket til, at der ikke bliver rørt ved apartheidens alvorligste konsekvenser for det nye Sydafrika, nemlig den sociale uretfærdighed og de enorme økonomiske uligheder.

Blotlæggelsen af overgreb på menneskerettighederne under apartheid skulle være et vigtigt skridt på vejen til forsoning i det sydafrikanske samfund. Men kommissionens arbejde, ledet af ærkebiskop Desmond Tutu, er blevet en del af et politisk spil, der har resulteret i mere splittelse end forsoning, lyder kritikken.

En af de fremmeste kritikere er professor Mahmood Mamdani fra Cape Towns Universitet. Han angriber kommissionen for at være et forum for tilgivelse af individer og for at have ignoreret den samfundsmæssige forsoning.

»Jeg mener, man bør skelne mellem ugerninger begået af staten og ugerninger begået af individer. Sandhedskommissionens arbejde skulle handle om at hele et splittet samfund, men den har i virkeligheden opereret som en skriftestol for individer. Derfor forbliver samfundet splittet, også selv om enkelte individer er kommet sig efter apartheidens undertrykkelse«, siger han til *Weekendavisen*.

Social skævhed

Siden apartheidens afskaffelse er en sort middelklasse vokset frem, men det hvide mindretal sidder stadig på langt størstedelen af Sydafrikas rigdomme: 29 procent af den sorte befolkning er arbejdsløs mod kun fire procent af de hvide. De rigeste ti procent tjener i dag halvdelen af de samlede sydafrikanske indkomster. 23 procent af de sorte lig-

ger i den laveste indkomstgruppe, mens to tredjedele af landets hvide befolkning ligger i den højeste. Derfor har der i Mahmood Mamdanis øjne ikke været tale om et reelt opgør med apartheid – og Sandhedskommissionen har sin del af skylden.

»Ved at holde sig på det individuelle plan har kommissionen bidraget til, at der ikke bliver rørt ved de grundlæggende problemer i samfundet, som jo stadig består efter apartheid, nemlig den sociale uretfærdighed og de enorme økonomiske uligheder«, forklarer han.

Kommissionen har ikke mandat til at dømme de skyldige fra apartheid. Formålet er, at få forbrydelserne frem i lyset, men hårde straffe vil ifølge præsident Mandela være til skade for den samfundsmæssige forsoning.

Hans Erik Stolten, historiker på Center for Afrikastudier ved Københavns Universitet, siger:

»Sandhedskommissionen er en del af et råddent kompromis, der blev indgået med apartheidens afskaffelse. Kompromiset slår fast, at man ikke skal straffe regimets forbrydere. Mandela hævder, at

individuel afstraffelse er en luksus, som Sydafrika ikke har råd til, men at det drejer sig om større samfundsmæssige interesser. Det er absurd. Det er jo netop kun enkelte individer, der er blevet tilgodeset med Sandhedskommissionen«, påpeger han.

Winnie bliver syndebug

Sandheds- og Forsoningskommissionen har på forhånd givet omkring 300 mennesker besked om, at den endelige rapport vil holde dem ansvarlige for deres ugerninger. Heriblandt den tidligere præsident og modtager af Nobels fredspris, Frederik de Klerk, der er gået rettens vej og formåede tirsdag at få slettet en del af anklagerne om hans medvirken til statsterrorisme fra den endelige rapport.

Også nuværende regeringsmedlemmer fra ANC har modtaget beskeden fra kommissionen. ANC har derfor forsøgt at få et møde i stand med kommissionens medlemmer inden frigivelsen af rapporten, fordi de som frihedskæmpere ikke vil sættes i bås med apartheidstyrets undertrykkere. Mødet er til-

ANC's vrede blevet afvist med den begrundelse, at kommissionen netop må behandle alle overtrædelser af menneskerettighederne på lige fod, og partiet fik til sin store utilfredshed ikke udsat offentliggørelsen af rapporten.

Hans Erik Stolten ser kommissionens konklusioner som en del af et strategisk spil.

»Det er en del af spillet, at ANC henvender sig til kommissionen og så bliver afvist. Så kan kritikere nemlig ikke sige, at kommissionen kun tilgodeser »vinderne«, nemlig ANC selv. Dermed højner kommissionen sin troværdighed udadtil og værner sig mod kritik. Det er jo næsten blevet helligt at kritisere den og dens oprin med gråd og forsoning«, siger han.

Lars Buur, ph.d.-studerende i etnografi og socialantropologi ved Århus Universitet, har fulgt Sandhedskommissionens arbejde indefra. Han er enig:

»Hver eneste gang kommissionen kommer frem med noget, der er kontroversielt, har de altid en kamp med ANC først, som gør, at kritikere ikke bagefter kan komme og sige, at de ik-

har delt sol og vind lige. Det er et fuldstændigt gennemgående strategisk mønster, som er utrolig virkningsfuldt«, siger han.

Han peger samtidig på, at selv om mange højstående ANC-medlemmer udpeges som ansvarlige for menneskerettighedsovergreb i rapporten, vil partiet, der formentlig skal sidde i regering mange år endnu, forsøge at gøre én person til syndebug: Winnie Mandela. Hun blev allerede i 1991 dømt for overfald og kidnapning efter en ung aktivists død.

»Hovedparten af ANC's topledelse sidder inde med viden, som de ikke er kommet frem med tidligere. Det kan blive problematisk for dem fremover, hvis de som regering skal være garant for menneskerettighederne i landet. Winnie Mandela er den eneste ANC-leder, som er endt i offentligheden med hensyn til overgreb. Derfor er det bejligt at gøre hende til syndebug«, siger Lars Buur.

Hvad konsekvenserne af rapporten præcis bliver, er der uenighed om. Kommissionen har ved at sende et eksemplar af rapporten til den offentlige anklager selv lagt op til, at man kan gå rettens vej i nogle tilfælde. Andre peger på fyringer af de skyldige fra deres embeder og udbetaling af erstatning til ofre som en udvej.

»Selv om nogle fyres og andre dømmes, og nogle af de store fisk måske alligevel bliver fanget, laver det ikke om på, at de fleste af dem, der profiterede af apartheid, profiterer videre den dag idag. På den måde er der stadig ikke ørt ved systemet«, siger Mahmood Mamdani.

WEEKENDAVISEN 30/10 - 5/11 1998